

Zeitschrift: Romanica Raetica
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 17 (2007)

Artikel: Fontaunas da dretg romontschas : ord igl anteriur territori grischun dalla Ligia dalla Casa da Dieus e dalla Ligia Grischa
Autor: Bundi, Martin
Kapitel: Bergaglia
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-858957>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 11.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Bergaglia

Statüts criminals da val Bregaglia. Revidias l' on 1597.

A. Introduziun.

Als statüts criminals da Val Bregaglia dell' on 1597 èn fitg dettagliès e prescrivan sevèras pagnas per mintga pitschen e grond fallamaint. Sagond nos hodiern möd da vair, stonn las pagnas stipulédas bitg an giüsta proporziun culs fallamaints; ellas enn sainza dubi exorbitant ätas, e cun raschun ans dumandains hozandi, schi era propi necessari a quel taimp da ledschas terrorisantas.

Nus nu vulains però tschertgér da raspónder sön üna tela dumonda, ma preferins da antrér sainza äter aint als statüts stess.

Els enn scritgs a man cun bêla caligrafia e ans cuolpischen oravant per lur fuorma etica-morala; proverbis e sententschas ci onn anc hozandi lur complagna valor, cuntuornéschan las grevas stipulaziuns da ledscha; ellas vegnan introdottas cul motto:

«Derva, Dia, als nos cours, a fegn da stricta observanza dels statüts;

e ziva 89 paragrafs ci séguan, fuorman la finala duos sententschas anc adögna importantas:

«Nu vala, ni statüt, ni ledscha,

«Schi prüm nu l' observa quel ci regia.

e sagond:

«Painsa oravant e ziva fo,

«Schi tö nu painsast, mel at vo.

Fonn curuna co e lo interessants proverbis, scu 'ls seguments:
(ci però enn nias mess tiers pü tärd)

«N' è bitg bun d' avair raguärd sö la qualitet da la persuna an
«giüdizi; la glièd dei mèl, e las naziuns schmaladironnan quel
«tal ci dei al malvagi: tö ist giüst; ma quels ci 'l condannan
«varonn benediziun. —

«Magna tres la ti dispüta cul proxem, ma na quintér or al
«misteri d' ün äter. —

«Fèr giüstizia tres sententscha è miglier gradia a nos Ségner,
«ci fèr sacrificzis. —

«Saia la madema ledscha, tant per quel ci è naschia aint al
«païs, scu pel furestier. —

Quistas bêlas sententschas adorneschan als statüts scu cornischons üna piattanza piccanta; ellas stann a la porta dels statüts e predgian la morala della buna convivenza.

B. Riguard las elecziuns e las obligaziuns della Derschüra.*)

Mintg' on, sainza banida, al prüm di da Schner als Cumögns honn d' as raduner e mintgögn dad els tscherna ôtg omans ed ögn notar, ögn dals migliers pel giuramaint, e tots giaronan al lütg seguond l' üsanza antica a tschêrnar ögn Podestà ci governa tot la Val. — Al Sigr. Podestà quel di al pajarò las spaisas als electurs ed al guébel, cio è sis livras per mintgögn. Al Podestà elegia cun 18 giürès l' ho da fèr giustizia criminela e per ereditét.

Las parts litigantas pönn péar per cunsigliér doma duas giüres cul lur diffensur. Doma an cas da malefizi pönn ellas péar ögn advocat, schi vottan, ma schi nu vottan bitg al resta in libertet da la Derschüra dal dér. Pü anavant è previa

ci füss da fèr sententscha, sainza guardér söl àgen vantatg, ma soma söl onur e vantatg cumögn an tottas circostanzas.

— Tschernia al Podestà, ho el da giürér,
«ci mintga onur e gloria vüglia el dêr ad ögn sulett: a Dia Bap, Figl, Spîrt Sontg;
«ci el vüglia giüder a orfans e' veavas e a parsunas bisögnevas;
«ci el vüglia difènder e mantégner l' onur, la grondezza, al dretg e' l vantatg da tot la Val;
«ci el vüglia castiér ed estirpér tot intrigas e tots intrigants, tots malins e schelerats;

*) N. B. Deplorablamaintg è ena pagina digl manuscript de Sigr. president Lanz p. m. eida tranter mangs, uscheia tgi nous ischan stoss sfurzos da ramplazzar igl contign de chella antras la preschainta agiunta an stampa pitschna.

«ci el vüglia, ziva santia al parere dels giürès, schimai füssan pari da nümer ainten lur sententscha, da tégner cun quels ci pärerò ad el pü giüstifitgè;

«ci el vüglia observér als statüts e las viglias ordinaziuns, scu statten scritgs;

«ci el nu vüglia mai mètter al sigill della comünitet sainza al cunsegl da la Derschüra.

Al vigl Podestà scadia ho da giüramantér al nov Podestà elegia, e schi 'l nis confirmè, ho ün vigl Podestà da saramaintér el.

Mademamaint honn' als giürès da criminél, alzond trais dets, da giürer d'esser übidiants al Podestà; da sustégner la raschunevladet e la grondezza della Val; da giüder orfans e veavas e bisögnevels; da castiér malvadis, malins e schelerats; da observér statüts e ledschas; da bitg manifestér misteris, salvo schi fo basögns; da fêr sententscha, tenor plant e cunterplant per giüstizia.

— Giüres, legitimès per paraintella, honn' da tégner zupè tot quel ci suzèda an Derschüra, sot pagna da pérder Uffizi, giüramaint e crudér an 200 livras multa; giürès, exclus per parentella; ci quintan or misteris da Dretg; o persunas, ci tschèrtgan d'ascultér tres fanèstras o sö per tetgs las tractandas da la Derschüra, crodan an 100 livras pagna sainza grazia.

— Al Podestà ho da interquerir tot als giürès avant ci dêr ad els al giüramaint; e schi ögn o l'äter vess fatg vargod cunter als statüts per favorir la si agna eleziun, e schi ans po compruvér quel tant tres duos testimonis, dal giürê nu po per al spazi da treis ons plö funcziunér an nagiün Uffizi.

La corrubziun an tot sias fuormas per favorir l'eleziun d'ün têrz, vegn severamaint punida, e trasgressours crodan an pagna da 100 rantschs.

Passèdas las eleziuns honn als tschernias tranter els d'as dumandér e's cunsigliér, schi mai füss nia fatg o commess vargót cunter al bun uorden o cunter als regolamaints, per pudair castiér als trasgressuors.

— Libers da castèi e pagna énn als unfants e glièd giuvna anfégnan a 18 ons, scu êr la glièd fitg viglia.

— Giüsteia vegn fatg dal Podestà, da 18 giürès e 2 guébels, tot on, cun ecepciun da las festas dell'Incarnaziun, Nadél, Circoncisiun e Aschensiun. Quistas festas honn da nir observèdas da

tots, ed êr als mercants honn da observér ellas; soma mercants èsters munias da càrtas da prescha énn schliès da quista obligaziun.

— An taimp da stèd cur ci as tratta per causa da strasàras da rubatschér sot tetg al furmaint, o' l ségial o àters frutts campèsters ponn al Podestà, o' ls ministrals o tenents an cas da basögns, dêr licenza. —

— Podestà e giürès honn diligiantamaint da badêr sön tot indizis e vuschs ci circuleschan in merit a melfatgs, ed inquerir tottas persunas denunziédas per ledernetg e delicts, conferint ad Els dretg e autoritet da méttet an arrest, turmaint, e castei tots denunziès, scu pàrarò ad Els dretg; e ci 'ls guebels saien obligès da 'ls torturér.

— Al Podestà ho plagna autoritet de méttet an fermanza qualunque parsuna èstra suspetta ci as trattégna aint la Val, scu èr qualunque parsuna indigéna sot imputaziun, ci less partir.

— Podestà, tenent e nudér del Criminél nu ponn bitg tégner ustareia criminela, sot pagna da perder «fede e giuramento».

— Ponn nir clamès àvant la Derschüra êr femnas ed unfants scu pardütgas.

— Schi ögn as lamainta tar al Podestà e Derschüra, ci ad el saia nia angulè; e schi el 'less procédér a sia spaisa cünter al léder, stonn tots objects angulès nir restituias ad el an dobla valur, e 'l léder punia da la Derschüra. Schi però quel tal vuless soma giüder a la Derschüra sainza as intramétter pü anavant, restan als objects angulès an proprietet da la Derschüra.

— Objects angulès po mintg' ögn sequestrér e cunsignér an man alla Derschüra, ma bitg tégner per sé stess.

— Procedia cünter melfattuors po nir soma da giürès imparzials, söls quals nu schéa nagiügn suspett.

— Per tottas sedutas criminalas, scu êr raguârd sigiürtet rotta, attac all' honur, nu po ün giürè quintér plö ci ögna livra dieta; an causas da malefiz anúa plösas parsunas vegnan messas an parschun, survegn mintga giürè 6 livras dieta; mademas stipulaziuns sérvan êr pels guebels e guardians. Podestà e tenents honn adögna al dobbel; e schi ün giürè quintess daplö, vegn el privè di «fede e giuramento». Nagiügn è tignia pagér daplö; paraints e amics dels parschuniers ponn ésser preschaints cur ci vegn fatg

quint sur dellas spaisas occoridas; e 'l nudér del criminel è ubligè da dêr or al buletin sur dellas spaisas, e 'ls guebels honn da specifitgér ellas, tot an virtüt scu ci prescriva al statüt.

-- Tottas sententschas relaschédas dal criminel honn d'esser inappellablas.

— A totts vaschegns da Bergaglia vegn concedia, sen lur dumonda, üna Cärta d'origine. La dumonda ho da nir fatga al Podestà, ci, tragiond tiers 4 giürès, dat la concessiun cünter üna taxa da 3 baz. Duvéssan esser preschaints totts als giürès, survegn mintga giürè 1 baz. Per l'onoranza da avair al sigill della Val, vegn quintè üna taxa da $\frac{1}{4}$ scudo. Al nudér ci ralascha la Cärta po êr quintér $\frac{1}{4}$ scudo pel si disturbo. — —

C. Stipulaziuns da ledscha.

1. Cünter negliger la predgia:

Homens e femnas ci nu vonn bitg an baselgia crodan an pagna da 25 livras per vota; preditgants e giürès da mintga vischnanca honn da tégner nota dels trasgressuors, e 'ls denunzièr al Podestà.

2. Cünter al blastamér:

Blastemmas cunter Dia Bap, Figl e Spiert Sontg vegnan punidas cun 100 livras. A preditgants e giürès stat da fèr la denunzia al Podestà.

3. Cünter al ball e l'ir an máscara e bigóda:

Ballér, ir an bigóda, è proibida da tot taimp, da di e da nôtg Soma an occasiun da nozzas as dastga ballér cun modestia. Cuntravenziuns vegnan punidas cun 100 livras.

4. Cünter al giütg:

L'è permess da giuvér soma per vegn o per üna marena, ma na per daplö, e sürtot n'è bitg permess da giuvér per munaida, sot pagna da 10 livras, cun rimessa alla Derschüra, schi 'l fallamaint merita plö castei. —

5. Cünter meltractamaint dels geniturs:

Schi geniturs survegnan bottas o fridas dals unfants, enn els an dretg da privér lur unfants da la mitet dell'ierta e la derschüra ils comdanna aint la pagna da 200 livras; schi 'ls unfants

blastemman cünter als geniturs, crodan an 100 livras pagna, e vegnan castiès severamaint da la Derschüra, acciò ci serva da scola ed exaimpel per äters.

6. *Cünter al maridér avant 20 ons:*

Schi giúvens o giuvnas as maridan sainza al consentimaint dels geniturs, ponnan quists ils privér da la têrza pärt dell' ierta, e an mancanza da geniturs, ponn als proxims paraints fêr quel tant.

7. *Cünter al maridér an parentella:*

An têrz grad da parentella (tranter cusregns) n'è bitg permess d' as maridér; e schi füss giò contract matrimoni, quel nu saja valevel, e 'ls contrahents incóvrän aint üna pagna da 200 livras e an ün castei sagond buna stima da la Derschüra.

8. *Cünter adulteri etc.:*

- a. Contact carnél cünter mamma, sora, figlia, nêza, chünéda, süra, madregna, figliastra, cusregna, vegn castiè culla pagna da môrt.
- b. Schi ün maridè o veav vess comerzi o svargungess üna giuvna da bun nom, vagia el da pagér 100 Raintschs als cumögns e saia el privè da fede e giüramaint per 5 ons; e la donna saia messa alla cadagna publica per 3 uras e condannéda al mantegnimaint del naschitur (unfant) per 6 emdas cunter 6 Raintschs pajabels dal cuolpével per la pajola e l' ufizi da lattunza vers la creatüra, e schi nul vess da pagér, saja êr el mess a la cadagna per 3 uras.
- c. Schi ün maridè vess comerzi cun 'na maridéda o veava da bun nom, croda el aint la pagna da 150 Raintschs a favur dels cumögns; el vegn privè da fede e giüramaint per 6 ons; e la facultét d' üna tala donna vagia da crudér an proprietét del si om aint al cas ci ella nu ho bitg unfants, e schi ella ho unfants, l' om ho l' usufructo anfeegn ci 'l viva; e per daplö la donna vegn messa alla cadagna per 3 uras e condannéda a pagér tot las spaisas della Derschüra sainza grazia.
- d. Schi ün giuven svargungess üna giuvna da bun nom, vegn el castiè 50 Raintschs, e mess an praschun per ün di e üna nôtg, e la giuvna castiéda 25 Raintschs, e messa an cada-gna per 3 uras; e 'l cuolpével duéva pagér ad ella per la pajola 6 Raintschs.

9. *Cúnter fêr fêr matrimonis:*

Cuolpévels incórran aint la pagna da 50 Raintschs; homens ponn per 3 ons bitg nir elegias aint an Uffizis publics; feminas honn da nir messas alla cadagna publica.

10. *Cúnter la calumnia:*

- a. Dir mel söl onur d'üna parsuna sainza pudair cumprovér, vegn castiè cun 50 livras. .
- b. Schi ögn titulescha ün äter per «schelm», «môrder» o «catzer», e possa bitg cumprovér quel tant, tala parsuna na po bitg nir duvrèda per 1 on aint an Uffizis publics, e croda per daplö an pagna da 100 livras, mitet a favur dels cumögns e mitet a favur della pärt ingiürieda; daplö vegn quella tala parsuna castièda da la Derschüra; füss quel tal üna parsuna officiala, vegn el dimess dall' Uffizi sainza grazia.

11. *Cúnter instighér a fêr dir manzögnas:*

Cuolpévels crodan aint la pagna da 20 livras an favur da la parsuna cotrés donnagèda. —

12. *Cúnter daspüttas:*

An cas da daspüttas e schlägaréas nu po nagiügn piglier pärt, sot pagna da 20 Raintschs, ci crodan an favur dals cumögns; e 'ls cuolpévels vegnan castiès da la Derschüra.

13. *Cúnter dêr pugnèdas e schlaffas:*

Vegn prescritg üna pagna da 3 livras an favur del Podestà e ün castei tenor baign managér da la Derschüra.

14. *Cúnter fêr uso d' armas e trér or da man:*

- a. Fêr uso d' armas da mintga schôrt e trér or da man fers o gaffanaia cúnter ün' ätra parsuna cun rabgia o cun malizia sainza però fêr sang, vegn punia cun 3 livras; e schi vegn fatg sang cun 10 livras an favur del Podestà; e cun castei pü grond tenor dellas circustanzas da canóscher della Derschüra.
- b. Schi ögn schläga ün äter cun ün fèrr o bastun o cun ün äter instrumaint sainza fêr sang, croda an 20 livras, e fashond sang, an 40 livras pagna an favur del Podestà.
- c. Schi ögn pea sö da mêz ün crap cun rabgia o malizia sainza al trér or da man, croda an pagna da 3 livras; schi el al tira cúnter qualtgi parsuna sainza culpir nagiügn, croda an

20 livras, e culpind varügn an 40 livras pagna an favur del Podestà, e supraplö castiè cun sententscha da la Derschüra. —

15. *Cünter schlägareas premeditèdas.*

Schi ögn schläga ün äter cun anim premeditè, vegn el privè da «fede e giuramainto», e cunstrandschia a pagér 200 livras, sainza grazia, an favur dels cumögns.

16. *Riguard l'obligaziun da stuair dêr sagiüranza al adversari:*

Quel tal ci fo process, o è an quistiun, sto dêr son dumonda dal si adversari, sagiüranza per tentativs cunter la vita o la proprietet da quist ültim. El ho da méttter an garanzèa paraints o amics sias residents an patria, o all'èster. Schi el è furastier, e nu catess bitg da méttter sagiüranza, ho el per giüramaint da prométtter da stêr a raschun, e d'as preschantêr punctualmaint mintga vota ci el vegn clamè avant la derschüra.

Cünter re-
nitents nel
metter sa-
giüranza.

Schi ögn nu vot bitg méttter sagiüranza, vegn el admonia da la Derschüra, e croda per la prüma vota an 3 livras pagna; ho el da nir admonia per la segunda vota, schi croda 'l an 10 livras pagna an favur dals cumögns, e schi 'l ho da nir admonia per la terza vota inüilmaint, allura stúa quel tal ci ho dumandè sagiüranza per oblig, — sot pagna da pérder honor e giüramaint e pagér las spaisas —, da méttter als mans a dies a quel renitent, e tots als preschaints hon l'oblig da 'l giudér, schi vegnan clamès, sot pagna scu sura, e manér quist renitent tar al Landamma per ésser cundannè a pagér las spaisas e nir castiè tenor baign conöscher da la Derschüra. Schi aint an quista manipulaziun suzedess qualgtgi enormitèt, vegn al renitent considerè per tot responsabel.

Cünter re-
nitents sö
la dumonda
da frid.

Schi ögn cumainza daspütta cunter ün äter, e quist äter dumonda «frid» per 3 votas sainza ci vegna cunsantia, croda quel ci cumainza daspütta an pagna da 200 livras, sainza grazia, an favur dels cumögns; e

quel ci dumonda frid ho da clamér als preschaints an agiüt, e quel tal ci nu vegn croda an pagna da 50 livras, sainza grazia.

Quel tal ci dascorra cünter l'honor da la parsuna cun la quala el è an frid o an sagiüranza, croda an 20 livras pagna, e schi el nu po cumprovér las parolas ingiüriusas ci 'l ho ditg, croda el an 40 livras pagna e vegn degradè da honor e da giüramaint.

Cünter insultér la parsuna sagiüréda.

Quel tal ci vess o ci demusess l'intenziun da schlagér la parsuna cun la quala el è an frid o sagiüranza, croda an pagna da 100 livras an favur dels cumögns, sot perdita da honor e giüramaint.

Cünter la intenziun da schlagér la parsuna sagiüréda.

Quel tal ci schläga la parsuna sagiüréda, vegn de la Derschüra castiè cul taigl de la testa mediant la speda, e cundannè a pagér las spaisas e sbursér 200 livras als cumögns. — Schi quel tal fugiss or da la Derschüra, ho el da nir bandia an perpétuo. Schi el mazess la parsuna, cun la quala el è an sagiüranza, ho l'omicida da nir giüstiziè sö la roda a môrt, pagér tottas spaisas e dêr als cumögns 100 livras; e schi el fugiss or da la Derschüra, ho el da nir clamè or per ün schelm public (vogelfrei).

Cünter al schlagér o mazzér la parsuna sagiüréda.

Resta an dretg de la Derschüra d'admétter o da bitg admétter quels ci enn an sagiüranza a funcziunér an qualitè da darschéder.

Dretg da funcziunér da darschéder.

17. Cünter omicidi e schlägaréa da scûs:

Quel tal ci mazza üna parsuna cun noscha intenziun, malizia, an lütg da scûs o cun premeditaziun, vegn giustiziè sö la roda a môrt, e condannè a sbursér 200 livras an favur dals Cumögns.

Schi el fugiss, vegn el clamè or per ün schelm public (vogelfrei).

Schi duos o plö parsunas as schlägan vicendélmaint an lütg zupé, e zieva cunfèssan lur fallamaint, vegnan castièdas sagond la gravezza del cas, sö la vita o sön la facultet.

Schi ün individuo mazza d' anfall o disgraziedamaint ün' ätra parsuna, vegn tagliè la testa al cuolpével; e schi el fugiss or da la Val, vegn el bandia per ün on e condannè a pagèr als cumögns 100 livras e las spaisas; passè l' on ho quel tal omicida d' avisèr la Derschüra, schi el causa persecuziuns nu duvess bitg avair pesch, e la Derschüra ho da provèder in base allas circustanzas. Ma schi l' omicida niss aint la Val sainza al permess della Derschüra, ho el da nir punia e nu vegn datg ad el nagiügna sagiüranza; e duvess quel tal omicida nir mazzè da paraints o amics dell' estint, an tal cass honn paraints e amics da tottas duos bandas da prastèr vicendevelmaint sagiüranza.

18. *Cünter la vendita de baigns impegnès:*

Schi ögn venda baigns impegnès per libers da gravezzas sainza visèr al cumprèder, croda an multa da 100 livras, e vegn privè d' honur; madem, schi el impegness duos votas ün baign sainza ci quist vagia èr la valüta londervi.

19. *Cünter lédernetschs:*

Lédernetschs fegn all' impòrt d' ün baz (23 raps) vegnan punias dal Dretg, sagond al baign managèr dels giurès.

- Schi la valor da la räba angulèda ultrapassèss ün baz, perda al léder tres sententscha l' honur.
- Schi la valor angulèda riva a 6 livras, vegnan al léder taglièdas davent tottas duos uréglias.
- Schi la valor angulèda è da 9 livras, vegn al léder tagliè davent al man schnäster.
- Schi la valor angulèda riva a 15 livras, vegn el impitgè sö la fuortga; duvess 'na femna avair angulè, vegn ella nagentèda aint all' äva e custrantschida a pagèr 100 livras agls Cumögns, e quel tant tot a baign cànóscher da la Derschüra.

20. *Cünter ingiürier la Derschüra seduta stante.*

Schi ögn ingiüriescha la Derschüra cur ci séssan Podestà, Ministral, tenènts, giurès e nudèrs durant al trattamaint da facendas criminalas, vegn el castiè 100 livras; ma schi sa trattessa da facendas civilas, soma cun 50 livras. N' è bitg permess da pluntunèr e dir melavêrgna aint an stanza del Tribunal sot pagna da pérder «fede e giuramento.»

21. *Cúnter citaziuns davant ätras Derschüras:*

N'è bitg permess da citèr o fèr citèr üna parsuna della nosa Val davant la Batgetta d'ün ätra Derschüra, sot pagna da pérder l'honor «fede e giuramento», e multa da 100 ducats, dels quals la mezadet cròdan als cumögns, e l'ätra mezadet alla pàrt ingiüstamaint citèda. —

22. *Cúnter dêr pardütga e testimonianza our da la Val:*

È pruibia a mintga parsuna da Bregaglia da dêr pardütga o testimonianza our da la Val, saia per facendas 'civilas, scu êr criminalas, sot pagna da «fede e giuramento» e 50 livras multa; eccepziun vegn soma fatg per quels tals ci abitéschan continuédamaint aint al lütg anua els végnan clamès a dêr perdütga.

23. *Cúnter mètter man a mercanzèa:*

È pruibia da mètter man vi da qualunque schòrt da mercanzèa mangiativa, o bavronda o d'äter géner, scu êr n'è bitg permess da furèr barigls per fèr nir pü leva la sàma, sot pagna da ledernetsch; e mintga ustier o ätra parsuna ho l'obligaziun per giüramaint da denuncièr all' Autoritet tela trasgressiun, e 'l Pödestà ho da castièr als cuolpevels.

24. *Cúnter péglièr sò vaschegns:*

Nagiügn cumögn po piglièr sò ün furastier per vaschegn sainza al cunsentimaint dals äters cumögns; e schi nis fatg quel tant, nu vagia quel act nagüigna valur. Ma schi tots als cumögns füssan cuntaints da accettèr ögn per vaschegn, saia allura da 'l piglèr sò cunter 'na taxa da 100 scudi an favur dals cumögns.

25. *Cúnter al pàst an occasiun da mortóris:*

An occasiun da mortoris è pruibia da dêr pàsts, cun reserva allas parsunas ci honn purtè' l môt, e al muong; l'impòrt da pagèr al muong as rimetta al baign managèr dels irtèvels del defunct; èr quels ci accumpognan al môt honn bitg da ir an cesa del defunct a pàst — ni unfants, ni carschias —, sot pagna da 50 livras a benefizi dals cumögns.

26. *Cúnter influenzèr al battésim:*

Nagiügn po as masdèr an facendas da battésim per battagèr, sans o malès, sot pagna da 200 livras; e' s intenda, ci nagügn fatga battagèr, ni vagia al dretg da battagèr, äter ci 'ls Predicants ordinaris della Val.

D. Disposiziuns transitorias:

Per tottas ordinaziuns relaschêdas, sententschas fatgas, e decisiuns pigliêdas e manêdas tres sot als statüts vigls, vagian da valair als statüts vigls; e tottas sententschas e decisiuns ci nirònn pigliêdas per l'avegnir dal on del sègner 1597 davos d'ottober davent, stopgian esser giüditgêdas tenor als novs, preschaints statüts durant al spazi dels proxims 20 ons. Zieva als Cumögns ponn fêr statüts scu ci ad els baign pära; ma an quist frataimp po nagiügnâ Comunitet as permêtter da mêtter tiers o da schminuir vargot vi dals statüts sot pagna da 100 rantschs.

Amen.

«Nè legge, nè statuto non vale,
«Se poco o assai non si castiga il male.»

